
Poplatky naservírujeme zvlášť...

Poplatky naservírujeme zvlášť...

LIDOVÉ NOVINY

4.9.2012 Lidové noviny Strana 16 Peníze&Byznys - Akademie, autor: RADKA KVAČKOVÁ
ROZHOVOR U nás máme velmi neobvyklý způsob, jakým se člověk stává profesorem, říká ministr školství Petr Fiala

Ministr Fiala je o hodně zdrženlivější než jeho předchůdce na ministerstvu školství, což zatím hraje u veřejnosti i u odborníků v jeho prospěch. Zároveň se však ozývají otázky: V čem ještě se bude lišit od Josefa Dobeše? Bude držet nastavený směr? Z čeho sleví? A vyrovná se s problémy, které zdědil? Pokusili jsme se to při začátku nového školního roku zjistit.

* LN Nedávno jsme slyšeli, že Nejvyšší kontrolní úřad objevil značné nesrovnalosti v účetní dokumentaci ministerstva školství za rok 2011. Znamená to, že se nějaké peníze ztratily, nebo že byly třeba jen špatně zapsané?

V tomto případě šlo opravdu o účetní záležitosti, žádné peníze se neztratily. Ten nález mne ovšem netěší. Už v červenci jsme přijímali opatření, aby se podobná situace neopakovala.

* LN Objevil jste sám nějaké nesrovnalosti po svém předchůdci?

Šlo spíše o způsob fungování ministerstva. Kritici říkali, že funguje jako několik malých ministerstev dohromady, což není dobré. Snažím se zlepšit spolupráci jednotlivých součástí úřadu, nastavit standardní procesy. Dalším velkým problémem jsou evropské strukturální fondy. Netvrdil bych však, že jde jen o chyby mého předchůdce. Je třeba vzít v úvahu, že za posledních osm let se u nás vystřídalo osm ministrů školství. To nevytváří ideální podmínky pro chod úřadu, protože každá instituce potřebuje alespoň jistou míru stabilizace.

* LN Jak to vypadá s čerpáním evropských peněz?

Zatím se zdá, že velkou část jich nakonec zachráníme. Pokud se nám podaří přesvědčit Evropskou komisi, že jsme některé věci napravili, tak bychom v roce 2012 měli dosáhnout stoprocentního plnění. Nejkrizovější ale bude rok 2013. O tom, jak se během něj bude čerpat, se totiž rozhodovalo už v letech 2010 a 2011 a tam došlo ke zdržení nebo chybám.

* LN Může za ně bývalý ministr?

Na to, že se operační programy začaly připravovat pozdě, upozorňovali zástupci vysokých škol ještě jeho předchůdce. Problémy se hromadily.

* LN Nezhoršila se situace v posledních dvou letech taky tím, že ministr Dobeš často měnil lidi na rozhodujících postech?

Faktem je, že Evropská komise nám personální nestabilitu vyčítala. Problematika strukturálních fondů je velmi složitá a k tomu, abyste se v ní nejen vyznali, ale mohli taky poskytovat užitečné rady, nestačí teoretická znalost. Je potřeba i určitá zkušenost. Když personální obsazení často měníte, nedosáhnete toho.

* LN Který problém považujete momentálně za nejakutnější, tudíž nejaktuálnější?

Nejaktuálnější jsou státní maturity. Potřebují částečně upravit, a k tomu musíme ještě letos provést legislativní změnu. To není jednoduchý úkol.

* LN Aby čtenáři věděli, o co běží: Máme tady sbor expertů, který ministři radí: Zmenšíte jednotnou část maturity. A pak je tu zákon, který říká, že od roku 2013 musí být jednotná maturita už ne ze dvou, ale ze tří předmětů. Tedy pravý opak.

Už máme hotové znění novely školského zákona, která by všechna doporučení expertní komise promítla do zákona, a teď se snažíme najít cestu, jak to provést co nejrychleji. Ve skutečnosti to musí být do půli listopadu. Nejschůdnější cesta se jeví za pomoci poslaneckého návrhu. Ve sněmovně máme po prvním čtení otevřenou drobnou novelu školského zákona, kterou bychom chtěli rozšířit.

* LN Vyjdou vám poslanci vstříc?

Nejspíš si jsou vědomi, že změnu už uzákoněné formy maturity potřebujeme, protože se prostě nemůže opakovat letošní situace. A ta by mohla být ještě horší, protože jak jste připomněla, zkouška se má ještě rozšířit.

* LN Takže chcete držet i nadále jednotnou zkoušku jen z mateřského jazyka a jednoho cizího jazyka, nebo matematiky?

Ano. A jednu úroveň.

* LN Jako největší problém se ale ukázala písemná, rozuměj slohová práce z češtiny, která by se napříště už neměla hodnotit centrálně. Neubíráme tak na váze jedné z nejdůležitějších dovedností, kterou by si měli mladí lidé ze střední školy odnést, totiž schopnosti sdělit myšlenku srozumitelným kompaktním textem? Vždyť to je něco, co se na středních školách ve vyspělých západních zemích trénuje vůbec nejvíce.

Ano, písemný projev je skutečně důležitý, ale na druhé straně, u tohoto typu práce není úplně obvyklé centrální hodnocení. Kromě toho je třeba změnit také způsob výuky.

... aby nezablokovaly reformu VŠ

* LN Zadavatelé argumentovali, že co se netestuje, to se neučí.

Jsou i jiné nástroje, jak změnit způsob výuky. Tady byli potrestáni jednotlivci, kteří neměli žádné signály, že by něco dělali špatně. Když studuji podprůměrnou školu, která má vysokou neúspěšnost u maturity, do určité míry riskuji. Když ale studuji kvalitní gymnázium, po celou dobu mám dobré známky a pak mě někdo vyhodí od maturity, protože jsem slohový útvar pojal, jak mě to moji učitelé učili, tak je to nespravedlivé a stěžejí obhajitelné. Kromě toho je maturita první přímá zkušenost se státem, kterou mladí lidé udělají. Přece nemůžeme dovolit, aby měli pocit nespravedlnosti. Za to žádná dovednost nestojí. Dělejme ty věci, až když jsme si jisti, že to umíme. Přitom bychom měli víc přemýšlet, za co má stát přebírat zodpovědnost. Důležitým principem je mít důvěru k učitelům a školám. Nakonec před dětmi stojí stejně konkrétní učitel, kterému je třeba věřit.

* LN Jste pro testování žáků pátých a devátých tříd?

Jestliže jsme před časem striktní osnovy nahradili liberálnějšími rámcovými vzdělávacími programy, je třeba v jistých uzlových bodech provést kontrolní měření. Ty body jsou pátá, devátá třída a maturita. Testování žáků pátých a devátých tříd je zatím v pilotní fázi. Až skončí, budeme vědět víc. Ale do koncepce vzdělávání, kterou nyní máme, tento typ testování patří. Mimochodem, proti tomuto testování není žádný výrazný odpor. Možná i proto, že výsledkem má být spíš informace než nějaký fatální důsledek. Navíc se testuje elektronicky, tudíž poměrně levně.

* LN A teď se podívejme na reformu terciárního vzdělávání. Vypadá to, že ministerstvo prosazuje změny, které vysokoškolská obec vůbec nechce. Mírně spíš ustupovat, nebo akademiky přesvědčovat? Protože vy se mezi ně pravděpodobně jednou vrátíte. Z toho hlediska není vaše úloha ministra jednoduchá.

Já se skutečně celoživotně pohybuji ve vysokoškolském prostředí, takže se tam asi vrátím, ale nemyslím, že je to problém. To, že je třeba reformy terciárního vzdělávání, jsem říkal už jako rektor. Ale současně platí, že málokdy dosáhneme dobrých výsledků, pokud postupujeme navzdory těm, jichž se to týká. Je důležité ctít autonomii vysokých škol a zároveň alespoň část akademické obce pro reformy získat. Když jsem nastoupil do úřadu, situace byla taková, že i ti, kteří dlouhodobě podporovali reformní snahy, už žádnou reformu nechtěli.

* LN To je známá taktika těch, kdo se bojí změn. Vždycky tvrdí, že reformu chtějí, ale ne tu, která je momentálně na stole. V současné době tedy tu, která byla konkretizována ve věcném záměru nového zákona o vysokých školách.

Přesto si myslím, že jsou problémy, o kterých všichni vědí, a že vyžadují změnu. To je třeba akreditační proces. Nebo potřeba zavést hodnocení kvality, které by bylo přirozenou součástí vysokoškolského prostředí.

* LN Abychom to pro čtenáře konkretizovali: akademická obec není apriorně proti tomu, aby se přestaly akreditovat ty stovky, ba tisíce studijních programů, jako je tomu teď. Většinou souhlasí se záměrem, aby akreditaci mohla získat škola, která si pak bude za kvalitu ručit. Tohle ale nebyl problém ani za ministra Dobeše. Stejně tak jako kontraktové financování vysokých škol, které by mělo školám dát ekonomickou jistotu ne na rok, ale na delší dobu. Pak jsou tu ale kontroverzní body, jako poměry sil v radě vysoké školy či v akademickém senátu. Nebo profesury.

Myslím, že řada lidí, kteří sledují, jak vypadají úspěšné vysokoškolské systémy v zahraničí, ví, že máme velmi neobvyklý způsob, jakým se u nás člověk stává profesorem.

* LN To chce opět vysvětlení. U nás se člověk stává profesorem habilitačním řízením a jeho profesura pak platí pro všechny vysoké školy. Ministerstvo školství chce, aby se profesorská, eventuálně i docentská místa obsazovala výběrovým řízením a profesura platila jen pro konkrétní školu.

Možná by bylo zbytečné rozšiřovat výběrová řízení na místa docentů, protože tak to není ani v zahraničních systémech. Ale měli bychom přemýšlet, proč jsme právě v profesurách takovou výjimkou. Způsob, jakým u nás jmenujeme profesory, brání například tomu, abychom na vysokých školách měli větší zastoupení zahraničních odborníků.

* LN Jakou máte strategii, abyste odpůrce přesvědčil?

Sestavíme jakýsi katalog reformních témat a budeme o něm jednat s reprezentacemi vysokých škol.

* LN Katalog by se měl lišit od věcného záměru, kolem něhož vznikly tak bojovné diskuse?

Ty dva materiály se mohou v řadě věcí překrývat, možná bude katalog s trochu jinými důrazy. Sám jsem se ještě jako rektor a také jako člen Haňkovy skupiny pro reformu terciárního školství zúčastnil řady debat o reformě systému terciárního vzdělávání. A témata, která jmenuji, jsme vždycky považovali za pilíře reformy. Veřejná debata se potom svezla na to, jak má být jmenována správní rada školy nebo kolik má být studentů v akademickém senátu, což řada z nás, kteří jsme reformu prosazovali, nikdy nepovažovala za nejdůležitější.

* LN Ale otázka rovnováhy mezi pravomocemi a odpovědností přece zásadní je.

Jistě. K tomu se musíme vrátit, ale mnoho let jsem řídil vysokou školu, která realizovala řadu reformních kroků ve stávajícím systému se současným nastavením, a nikdy v tom nebyl problém. Měl jsem pro to i podporu studentů. Na druhé straně se nebráním určitým změnám. Myslím, že kdybychom jinak nastavili odpovědnosti mezi jednotlivými orgány vysokých škol, mohlo by to všem prospět. V minulém roce jsem se stal členem rady univerzity v bavorském Regensburgu. A tam mají systém nastavený tak, že členy správní rady tvoří z poloviny externisté. Je tam pět externích členů z řad odborníků, akademiků, třeba i zahraničních, podnikatelů atd., a pět členů jsou zástupci akademického senátu. Přitom na těch pěti externích členech se musí domluvit vedení vysoké školy s ministerstvem školství, ale nakonec je schvaluje senát vysoké školy. Čímž vlastně je odstraněno nebezpečí, o němž se u nás hodně mluvilo, že si tam politici někoho dosadí.

* LN Ve věcném záměru českého ministerstva školství je to přece taky jištěné.

Existovala ovšem celá řada verzí, které se různě vracely, takže často nikdo nevěděl, o které verzi se právě mluví. Jasnějším postupem při projednávání se snad dá udělat něco pro dohodu.

* LN V poslední době se občas ozývají hlasy, které volají po snížení počtu vysokých škol. Co jim říkáte?

Dnes máme velké množství vysokých škol, veřejných i soukromých. Nejsem stoupenec administrativního slučování, je však důležité, aby tam, kde se vysoké školy chtějí spojit, jako je tomu nyní třeba v Ostravě, byly pro spojení vytvořeny podmínky. Totéž platí i v segmentu soukromého školství. Také tam je třeba vytvářet podmínky, aby školy při integraci nepřišly třeba o akreditaci.

* LN Faktem ale je, že ministerstvo už nepřispívá veřejným vysokým školám na tolik studentů jako dřív, čímž de facto počet vysokoškoláků omezuje.

Ve skutečnosti se spíš jen přizpůsobuje klesající populační křivce. A v poslední době se snaží zohledňovat i kvalitu výuky. Počet vysokoškoláků, přesněji jejich podíl, ovšem nezměníme. Ve chvíli, kdy začnete limitovat počty studentů na veřejných vysokých školách, přesunou se na soukromé. To je prostě pravidlo.

* LN Soukromé vysoké školy žádný státní příspěvek na studenty nedostávají. Neuvažujete o tom, že by se to změnilo?

To si nedovedu představit, i když takové úvahy se občas vyskytují. Ani v zahraničí to není obvyklé.

* LN Jak budou vypadat nejbližší kroky ministerstva školství ve věci reformy terciárního vzdělávání?

Budeme pokračovat v přípravě věcného záměru zákona o finanční pomoci studentům, který už nebude koncipován jako finanční pomoc pro školné, ale jako pomoc pro životní náklady související se studiem. Dále chceme pracovat na novele zákona o vysokých školách, která by měla obsahovat ty reformy, o nichž jsme právě mluvili. A vedle toho předložíme novelu, která by revidovala poplatkovou agendu a zavedla poplatek za zápis. Nechci tyto dvě

novely spojovat, protože jsem přesvědčen, že pro reformní novelu bychom mohli získat širší podporu, zatímco otázka zápisného bude více kontroverzní. Nerad bych, aby celá reforma terciárního vzdělávání padla kvůli poplatku. Doufám, že návrhy budou připraveny na přelomu letošního roku a v polovině roku 2013 budou všechny schváleny.

* LN Nebylo by bývalo rozumné vzít si na ministerstvo třeba jako náměstka některého ze zásadních odpůrců reformy? Mám na mysli například představitele militantně naladěné Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

Uvažoval jsem o různých variantách, ale došel jsem k názoru, že náměstkem pro výzkum a vysoké školství má být člověk, který má zkušenosti, ale i prokazatelně dobré manažerské a komunikační schopnosti. A také zná problematiku evropských strukturálních fondů. To všechno se mi spojilo v osobě Tomáše Hrudy, který je ostatně hned dvojnásobným absolventem Univerzity Karlovy, i když v posledních třech letech působil v Brně.

Profil

PETR FIALA (* 1964) Vystudoval historii a bohemistiku na Filozofické fakultě MU v Brně. Po studiích působil krátce v Muzeu Kroměřížska a také jako redaktor Lidové demokracie a nakladatelství Atlantis. Po roce 1989 spoluzakládal na Masarykově univerzitě v Brně katedru politologie. V roce 2004 se stal děkanem Fakulty sociálních studií a v témže roce byl zvolen rektorem univerzity. Ve funkci zůstal dvě volební období. Od roku 2008 působil ve vládní Radě pro výzkum, vývoj a inovace. V květnu 2012 byl jmenován ministrem školství. Ve své vědecké práci se specializuje na srovnávací politologii a evropskou politiku. Není členem žádné politické strany, má tři děti.